

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.073>

УДК: 331.5.024.5 +339.97+364.23

JEL: F29, H51, J22, I38

**Василь Костриця,
Тетяна Бурлай**

ПОЛІТИКА ВІДНОВЛЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В ПОСТПАНДЕМІЧНИЙ ПЕРІОД: МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ

Шокуючі наслідки пандемії COVID-19 гранично загострили необхідність забезпечення життєстійкості суспільств перед новими епідеміологічними викликами. Невід'ємним елементом системи життєстійкості є ефективність, збалансованість та стійкість національних ринків праці та сфери зайнятості в цілому, на яку "коронакриза" справила руйнівний ефект. Мета дослідження полягає у встановленні глобальних постпандемічних деструкцій у сфері зайнятості, визначенні основних шляхів та факторів її відновлення, а також ресурсного потенціалу міжнародних управлінських структур, необхідного для прискорення цього процесу. Використано статистико-аналітичні підходи, а також методи системного, порівняльного та графічного аналізу. Проаналізовано сучасні міжнародні підходи щодо формування політики відновлення зайнятості, спрямованої на подолання негативних наслідків пандемії COVID-19 для сфери праці, громадського благополуччя та соціальної справедливості. Розкрито ресурсний потенціал нових ініціатив ООН та МОП зі стабілізації зайнятості та прискорення темпів її відновлення у глобальному масштабі. Визначено ключові фактори глобальної динаміки відновлення зайнятості, у тому числі: протиковідна вакцинація; фіскальне стимулювання; продуктивність праці; трудова міграція; рівень розвитку національних систем соціального захисту та інститутів ринку праці, цифровізація, а також залучення країн до інтеграційних процесів. Результати дослідження доводять, що при формуванні сучасної державної політики, орієнтованої на прискорення постпандемічного відновлення економіки та суспільства, мають враховувати

Костриця Василь Іванович (kostrytsya2@gmail.com), заступник голови Об'єднання організацій роботодавців України

Бурлай Тетяна Вікторівна (btv2008@ukr.net), д-р екон. наук, доц.; провідний науковий співробітник ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". <https://orcid.org/0000-0003-4530-9151>

Цитування: Костриця В. І., Бурлай Т. В. Політика відновлення зайнятості в постпандемічний період: міжнародний контекст. *Економічна теорія*. 2021. № 4. С. 73–94.

DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.073>

© В. Костриця, Т. Бурлай, 2021

ISSN 1811-3141. *Economic theory* 2021. № 4: 73–94

ватись ключові фактори відновлення зайнятості, а також відповідні стратегічні ініціативи міжнародних інституцій.

Ключові слова: ефекти COVID-19, "коронакриза", постпандемічна політика зайнятості, кризові ринки праці, фактори відновлення зайнятості, міжнародне регулювання.

EMPLOYMENT RECOVERY POLICY IN THE POST-PANDEMIC PERIOD: THE INTERNATIONAL CONTEXT

Vasil Kostrytsya (kostrytsya2@gmail.com), Deputy Chairman, Association of Employers' Organizations of Ukraine

Tetiana Burlai (btv2008@ukr.net), Doctor of Science, Associate Prof.; Senior Researcher at the Department of Economic Theory of the Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine. <https://orcid.org/0000-0003-4530-9151>

The shocking consequences of the COVID-19 pandemic have exacerbated the need to ensure the resilience of societies in the face of new epidemiological challenges. An integral element of the resilience system is the efficiency, balance and sustainability of national labor markets and the employment sector as a whole, which has had a devastating effect on the "coronavirus". The purpose of the study is to identify global post-pandemic destructions in the field of employment, determine the main ways and factors of its recovery, as well as the resource potential of international management structures necessary to accelerate this process. Used statistical and analytical approaches, as well as methods of systemic, comparative and graphical analysis. Analyzed modern international approaches to the formation of employment recovery policy aimed at overcoming the negative consequences of the COVID-19 pandemic for the world of work, public welfare and social justice. The resource potential of new UN and ILO initiatives to stabilize employment and accelerate the pace of its recovery on a global scale has been revealed. The key factors of the global dynamics of employment recovery have been identified, including: anti-malignant vaccination; fiscal stimulus; labor productivity; work migration; the level of development of national social protection systems and labor market institutions, digitalization, as well as involvement of countries in integration processes. The results of the study prove that in the formation of modern state policy aimed at accelerating the post-pandemic recovery of the economy and society, the key factors of employment recovery, as well as the corresponding strategic initiatives of international institutions, should be taken into account.

К е у в о р д с : COVID-19 effects, "coronacrisis", post-pandemic employment policy, crisis labor markets, factors of employment recovery, international regulation

За даними ВООЗ, з середини 2021 року світ увійшов уже в третю хвилю офіційно оголошеної в березні попереднього року пандемії коронавірусу (COVID-19)¹, а окремі регіони, зокрема Європу, охопила вже четверта така хвиля². Зважаючи на хвилеподібний характер пандемії та шокуючі соціально-економічні результати саме першої коронавірусної хвилі, у більшості наукових публікацій умов-

¹ ВООЗ заявляє о раннем этапе третьей волны COVID-19. 15.06.2021. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-world/3281035-voz-zaavlaet-o-rannem-etape-tretej-volny-covid19.html>

² ВООЗ: Европа снова стала эпицентром пандемии. 05.11.2021. URL: <https://rtvi.com/news/voz-predupredila-evropu-o-tom-chto-ona-vnov-nakhoditsya-v-epitsentre-pandemii/>

ний відлік постпандемічного (постковідного) періоду починається з осені 2020 року.

І хоча з початку пандемії коронавірусу пройшло вже майже два роки, боротьба з цим глобальним епідеміологічним викликом і його наслідками у світі не припиняється. Генеральний директор ВООЗ, виступаючи в травні 2021 року на Глобальному саміті з охорони здоров'я в Римі (Італія), зазначив³, що швидка розробка вакцин проти COVID-19 є тріумфом науки, але виник світовий дисбаланс у забезпеченості країн ефективними, якісними та доступними вакцинами та зберігається їх нерівноправний розподіл. Так, станом на зазначену дату майже 90% всіх витрачених у світі вакцин припадало на країни Групи 20 (G20). У зв'язку з цим керівник ВООЗ закликав світових лідерів прискорити процес імунізації населення, розширити практику переуступки антиковідних вакцин у рамках ініціативи COVAX щодо їх справедливого розподілу у світі⁴, неухильно виконувати проголошені Римською декларацією⁵ зобов'язання щодо реалізації Міжнародних медико-санітарних правил, а також всеохопного і науково обґрунтованого підходу до питань санітарно-епідеміологічної безпеки.

Одним із головних уроків, винесених під час подолання важких наслідків пандемії COVID-19, Європейське регіональне бюро ВООЗ абсолютно об'єктивно назвало необхідність забезпечення життєстійкості суспільств перед новими надзвичайними ситуаціями у сфері охорони здоров'я, які кардинально впливають на стан соціально-економічних систем⁶.

³ Выступление Генерального директора в прямом эфире на Глобальном саммите по здравоохранению, организованном Италией в качестве председателя Группы 20 и Европейской комиссией, 21 мая 2021 г. URL: <https://www.who.int/ru/director-general/speeches/detail/director-general-s-live-speech-on-global-health-summit---italian-g20-presidency-and-the-european-commission---21-may-2021>

⁴ Виступаючи на зазначеному вище Глобальному саміті з питань охорони здоров'я, Генеральний секретар ООН зазначив, що на сьогодні в рамках ініціативи COVAX, завдяки якій небагаті країни отримують вакцини безкоштовно або за низькими цінами, планувалося розподілити для таких країн 170 млн доз вакцин, але вони отримали лише 65 млн доз. Причини такого стану справ, за словами голови ООН, – "вакцинний націоналізм", обмежені виробничі потужності та брак коштів. Див: Глава ООН: мы ведём войну с вирусом и должны действовать по правилам военного времени. 21.05.2021. URL: <https://news.un.org/ua/story/2021/05/1403352>

⁵ The Rome Declaration. Global Health Summit in Rome, May 21, 2021. URL: https://www.ranepa.ru/ciir/sfery-issledovanij/gruppa-dvadtsati/dokumenty-gruppy-dvadtsati/italyanskoe-predsedatelstvo-2021/GlobalHealthSummit_RomeDeclaration.pdf

⁶ Уроки, извлечённые в ходе пандемии COVID-19: обеспечение жизнестойкости перед лицом новых чрезвычайных ситуаций в области здравоохранения. 13.09.2021. URL: <https://www.euro.who.int/ru/health-topics/health->

Як видається, невід'ємними складовими системи соціальної життєстійкості в умовах нових епідеміологічних викликів є: забезпечення достатнього для підтримки економічного зростання рівня зайнятості; створення нових легальних, безпечних та гідно оплачуваних робочих місць; надання належних соціальних гарантій населенню, у т. ч. соціально-трудова гарантій для працівників незалежно від статусу їхньої зайнятості. Першорядну роль у досягненні зазначених цілей поряд із державною соціальною політикою відіграє політика у сфері зайнятості. Осмислення та адаптація новітніх міжнародних і, зокрема, європейських підходів до постпандемічного формування політики зайнятості становить значний практичний інтерес для країн з ринком, що формується (включаючи Україну), і країн, що розвиваються⁷, як найбільш постраждалих унаслідок "коронакризи".

Мета дослідження – встановлення глобальних постпандемічних деструкцій у сфері зайнятості, визначення основних шляхів та чинників її відновлення, а також ресурсного потенціалу міжнародних управлінських структур, необхідного для прискорення цього процесу. Для дослідження застосовано наукові статистико-аналітичні **підходи**, а також **методи** системного, порівняльного та графічного аналізу.

У міжнародному контексті питання відновлення сфери зайнятості та національних ринків праці у постпандемічний період перебувають під пильною увагою відповідних структур ООН, насамперед Міжнародної організації праці (МОП), що пояснюється надзвичайним масштабом шокового впливу "коронакризи" на зайнятість, доходи та соціальну захищеність людей.

З метою подолання глибоко кризової ситуації у сфері праці та досягнення Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, МОП було підготовлено "Глобальний заклик до дій з метою орієнтованого на людину відновлення після кризи COVID-19, яке має інклюзивний, стабільний та стійкий характер" (ILO, June 2021). Цей документ структурно передбачає реалізацію двох пакетів узгоджених дій: *перший*, у рамках національного соціального діалогу урядів, роботодавців та профспілок, – пакет дій щодо відновлення економіки через стимулювання створення робочих місць, суттєве посилення соціаль-

emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2021/9/lessons-learned-from-the-covid-19-pandemic-achieving-resilience-for-the-next-health-emergency

⁷ Критерії визначених зазначених груп країн див.: Дуттагупта Р., Пазарбашолу Ч. (Іюнь 2021). Долгий путь. Журнал МВФ "Финансы и развитие". С. 7.

ного захисту населення та, зокрема, найманих працівників, а також забезпечення підтримки життєздатних підприємств; *другий*, у рамках міжнародного співробітництва, – пакет дій щодо забезпечення глобальними структурами активної підтримки національних програм постпандемічного соціально-економічного відновлення, орієнтованого на людину. У червні 2021 року зазначений "Глобальний заклик" МОП було затверджено на 109-й сесії Міжнародної конференції праці, в ньому наголошено на необхідності зміцнення національними урядами політики зайнятості та прискорення глобального нарощування інвестицій, що сприятиме широкомасштабному та інклюзивному макроекономічному відновленню.

Виступаючи наприкінці вересня 2021 року на віртуальній Зустрічі високого рівня в ООН, присвяченій питанням покращення зайнятості та соціального захисту для боротьби з бідністю, Генеральний секретар ООН загострив увагу на тому, що пандемія COVID-19 має глобальні негативні наслідки для сфери праці, громадського добробуту та соціальної справедливості. Зокрема, за підсумками березня-грудня 2020 року вперше за останні двадцять років зріс загальносвітовий рівень бідності, а чисельність людей, охоплених бідністю, збільшилася на 119–124 млн осіб. А загалом за 2020 рік, якщо порівнювати з безпандемічним сценарієм, у світі було втрачено 255 млн робочих місць або приблизно 8,8% загальної тривалості робочого часу (в еквіваленті повної зайнятості). Як прогнозується МОП, у 2021 році аналогічні втрати становитимуть 75 млн, а у 2022 році – ще 23 млн робочих місць, що свідчить про силу шоків коронавірусних трансформацій у світі праці, здатних уповільнити динаміку "цифрового" та "зеленого" переходів, а також соціально-демографічного розвитку. На думку керівника ООН, під впливом пандемії COVID-19 виникла реальна загроза, що "ми не лише втратимо ціле десятиліття у своєму розвитку, ми отримаємо "втрачене покоління" – бідну, погано освічену, безробітну, розчаровану молодь"⁸.

Допомогти запобігти цій загрозі, а також зупинити постковідне поглиблення міжкраїнної нерівності може нова спільна ініціатива МОП та ООН "Глобальний акселератор зайнятості та соціального

⁸ UN Secretary-General calls for accelerated action on jobs and social protection. 28.09.2021. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_821167/lang--en/index.htm

захисту", орієнтована на прискорене інвестування у стійке, підкріплене робочими місцями та соціально-інклюзивне відновлення національних економік. Серед основних шляхів реалізації цієї ініціативи було визначено:

- розроблення та впровадження національних стратегій створення гідних робочих місць, особливо в "зелених" галузях та у сфері надання соціальних послуг, соціального захисту та справедливого "зеленого" переходу;
- узгодження зазначених стратегій з макроекономічною та фінансовою політикою при одночасному посиленні моніторингових систем для оцінки нових категорій людей, що "залишилися позаду" внаслідок впливу пандемії COVID-19;
- збільшення частки національного ВВП, що виділяється на соціальні гарантії;
- посилення співпраці державного та приватного сектора для збільшення інвестицій у стратегічні сфери, сприяння підприємству, більш широкого охоплення жінок професійною освітою та навчанням, підтримки національних систем соціального захисту (*United Nations, September, 2021. P. 25–28*).

Враховуючи цілі сталого розвитку, необхідний обсяг такого "антиковідного" глобального інвестування має спиратися на фінансові ініціативи, що вже діють, і становити на період до 2030 року не менше 982 млрд дол. – для невідкладного фінансового реагування на потрясіння на ринку праці під час "коронакризи", а також ще 1,2 трлн дол. щорічно – для підтримки мінімального рівня соціального захисту населення у країнах із низьким та середнім рівнем доходу. Передбачається, що реалізація ініціативи "Глобальний акселератор зайнятості та соціального захисту" сприятиме посткризовій стабілізації, екологізації та створенню до 2030 року у світовому масштабі не менше 400 млн нових робочих місць, а також охопленню соціальним захистом майже 4 млрд осіб, які зараз його не мають (*United Nations, September, 2021. 23–24*).

Загальний "відновлювальний" характер зазначених вище міжнародних структур був підтриманий і на саміті Групи 20, який відбувся наприкінці жовтня 2021 року в Італії під гаслом: "Люди. Планета. Процвітання". У цьому контексті Група 20 докладає зусиль у рамках прискорення міжнародної відповіді на пандемію COVID-19 з тим,

щоб забезпечити справедливий доступ до діагностики, лікування та поширення вакцин по всьому світу, одночасно підвищуючи стійкість суспільств до майбутніх епідеміологічних потрясінь⁹.

У зв'язку з цим представники Трудової "двадцятки" (Labor 20 або L20) – однієї з груп взаємодії в рамках Групи 20 – звернулися до світових лідерів із закликом зробити такі кроки до відновлення, яке може забезпечити гідну роботу для всіх:

- у діалозі із соціальними партнерами розробити національні плани відновлення зайнятості для створення гідних робочих місць;
- сприяти досягненню повної зайнятості через інвестування в активну політику на ринку праці, щоб стимулювати створення робочих місць та покласти край практиці порушення трудових прав та фрагментації трудових відносин;
- забезпечити працівникам право голосу на всіх ключових етапах прийняття стратегічних рішень щодо цифровізації робочих місць, використання алгоритмізації та штучного інтелекту у бізнес-діяльності;
- заохочувати країни до реалізації промислової політики, спрямованої на сприяння інноваціям, ефективні галузеві перетворення та забезпечення "зеленого" та "цифрового" переходів відповідно до керівних принципів МОП щодо забезпечення справедливого переходу;
- підтримати формування нових навичок та можливостей навчання через інвестування у якісну державну освіту, професійно-технічне навчання та впровадження системи "навчання протягом усього життя"¹⁰.

Як показала практика, запровадження нових ініціатив ООН, Групи 20 та МОП може бути утруднено, оскільки наслідки "коронакризи" для ринків праці виявилися серйознішими, ніж передбачалося, відновлення світової економіки загальмувалося, а нерівномірний постпандемічний розвиток країн та регіонів світу створює загрозу для світової економіки в цілому. Згідно з оновленими у жовтні 2021 року прогнозами МОП, загальний обсяг відпрацьованого робочого

⁹ G20 Labour 20 (L20) Summit 2021. Italy, Rome, Lazio, 27-28 October 2021. URL: <https://sdg.iisd.org/events/g20-labour-20-l20-summit-2021/>

¹⁰ L20 Statement to the G20 Leaders' Summit. 27-28 October 2021. Italy, Rome, Lazio, 2021. URL:

https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/l20_statement_to_the_g20_rome_summit_en.pdf

часу у зазначеному році виявиться нижчим за "доковідний" рівень (рівень IV кв. 2019 р.) на 4,3% (рис. 1), що еквівалентно втраті 125 млн робочих місць за умов повної зайнятості. Це суттєво відрізняється від червневого прогнозу МОП, згідно з яким ці показники становили 3,5% та 100 млн робочих місць відповідно¹¹.

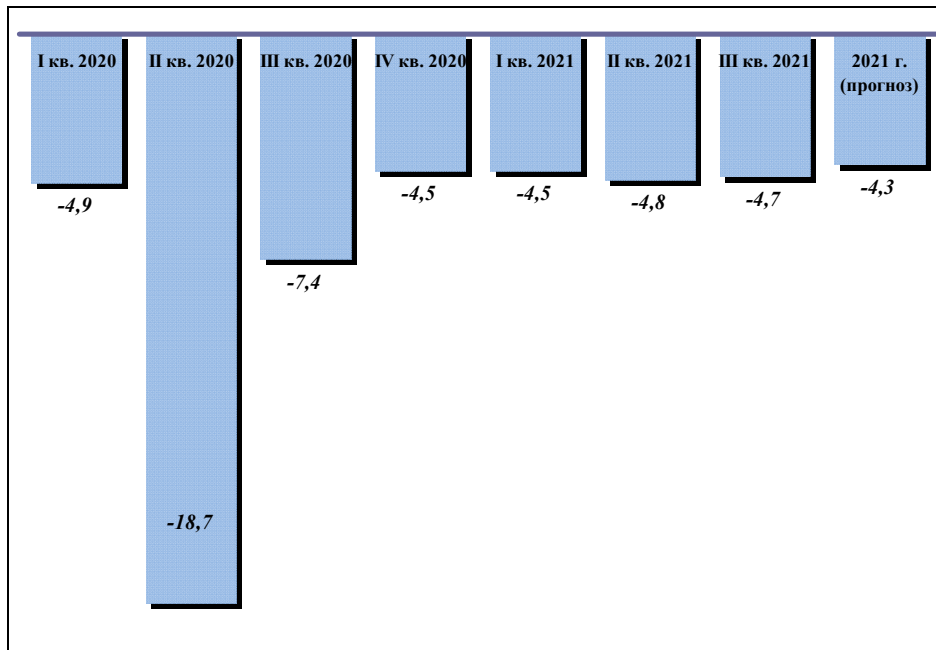

Рисунок 1. Глобальна динаміка величини відпрацьованого робочого часу (працівники віком 15-64 років) за I кв. 2020 р. – 2021 р., % до рівня IV кв. 2019 р.

Джерело: (ILO, October 2021. P. 5, 16).

Аналіз міжнародних підходів дозволяє стверджувати, що погіршення глобальної динаміки відновлення зайнятості пов'язане насамперед із впливом таких факторів як: вакцинація; масштаб та ефективність заходів державної підтримки бізнесу (в т. ч. фіскальне стимулювання); продуктивність праці; трудова міграція; рівень розвитку національних систем соціального захисту та інститутів ринку праці; деструкції у системі оплати праці; динаміка та рівень цифровізації, а також залучення країн до інтеграційних процесів (таблиця).

¹¹ ILO: Employment impact of the pandemic worse than expected. 27.10.2021. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_824098/lang--en/index.htm

**Характеристика ключових факторів впливу на динаміку
глобального відновлення зайнятості у постковідний період**

Фактор	Характеристика
Вакцинація населення проти COVID-19	
	<p>Прогрес у сфері вакцинації виявився вирішальним чинником відновлення ринків праці. На початку жовтня 2021 р. частка повністю вакцинованих людей у всьому світі становила 34,5%, при цьому мали місце значні міждержавні відмінності: 59,8% – у країнах з високим рівнем доходу¹² та 1,6% – у країнах з низьким рівнем доходу .</p> <p>За розрахунками МОП, повна вакцинація у І кв. 2021 р. кожних 14 осіб означали створення на глобальному ринку праці 1 додаткового робочого місця в еквіваленті повної зайнятості.</p> <p>Якби вакцинація взагалі не проводилася, то глобальне скорочення робочого часу у І кв. 2021 р. становило б 6,0% замість нинішніх 4,8%. Вкрай нерівномірне проведення вакцинації призводить до того, що її позитивний ефект найбільше відчувається в країнах з високим рівнем доходу, малопомітний у країнах з рівнем доходу нижче середнього і практично зводиться до нуля в країнах з низьким рівнем доходу.</p> <p>За даними ООН, затягування загальної вакцинації може призвести до 2025 р. до втрат у розмірі 2,3 трлн дол., при цьому найбільше постраждають країни, що розвиваються.</p>
Масштаб та ефективність заходів антикризової підтримки бізнесу державою, у т.ч. бюджетно-податкове стимулювання	
	<p>Заходи державної антикризової підтримки бізнесу, передусім бюджетно-податкове стимулювання, залишаються ключовою детермінантою економічного відновлення у постковідний період. При цьому поглиблюються міждержавні диспаритети в масштабах його застосування: приблизно 86% всіх стимулюючих заходів, що вживаються у світі, припадає на країни з високим рівнем доходу.</p> <p>Дослідження Світового банку показали, що для подолання наслідків пандемії COVID-19 у країнах регіону Європи та Центральної Азії було реалізовано понад 430 заходів з надання державної підтримки малого та середнього підприємництва. При цьому видами фіскальної підтримки, що найчастіше надаються МСП, були: надання нових кредитів (26%); податкові пільги (20%); субсидії на виплату зарплати (17%); відстрочення обов'язкових платежів (12%); фінансові гранти (7%). Охоплення підприємств заходами державної підтримки сильно варіювало між країнами вказаного регіону. Якщо у Молдові частка підприємств, які отримали підтримку держави, становила 5%, то у Сербії – відповідно 86%.</p> <p>В Україні масштаб та ефективність державної підтримки бізнесу у подоланні наслідків COVID-19 та інших викликів залишаються на низькому рівні. Про це йшлося на проведеному у листопаді 2021 р. спіль-</p>

¹² Згідно з класифікацією Світового банку на 2022 фінансовий рік, за критерієм величини ВНД на душу населення у 2020 р. виділяють: *країни з низьким доходом (low-income)* – не більше \$1045; *країни з доходом нижче за середній (lower middle-income)* – від \$1046 до \$4095; *країни з доходом вище за середній (upper middle-income)* – від \$4096 до \$12695; *країни з високим рівнем доходу (high-income)* – \$12696 та вище. Див: World Bank Country and Lending Groups. Country Classification. 2021. URL: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups>

Переважна більшість країн з низьким доходом і країн з доходом нижче середнього, за класифікацією МВФ належать до групи країн з ринком, що формується, і країн, що розвиваються.

Фактор	Характеристика
	<p>ному засіданні Української спілки промисловців та підприємців (УСПП) та Антикризової ради громадських організацій України¹³. Було відзначено, що через аномальні ціни на енергоносії в Європі та проходження чергового піку пандемії COVID-19, збільшилися ризики скорочення діяльності цілих секторів української промисловості – гірничо-металургійного комплексу, хімічної галузі, переробки сільгосппродукції та ін. За оцінкою УСПП, у 2022 р. близько 25% підприємств України знизять обсяги виробництва, а 40% заводів та компаній працюватимуть зі збитком.</p> <p>Поки світові економіки впроваджували антикризові програми мінімізації наслідків коронавірусної пандемії, в Україні інша ситуація: облікова ставка Нацбанку підвищилася з 6% до 8,5%; банки орієнтовані на купівлю держоблігацій, а не кредитування бізнесу; до другого читання у парламенті України готується законопроект реєстр. № 5600 (від 02.06.2021), що посилює фінансовий тиск на бізнес.</p> <p>Для виправлення ситуації в УСПП запропонували уряду України запровадити механізми антикризової підтримки за окремими напрямками економіки та галузями промисловості, у тому числі: адресні дотаційні методи; чітка координація та інформування про видобуток/якість/ціну природного газу власного видобутку; посилення програм з енергоефективності; залучення інвестицій та кредитів для модернізації індустрії</p>
Продуктивність праці	
	<p>"Коронакриза" негативно вплинула на динаміку продуктивності праці, посиливши існуючі міжкраїнні відмінності. За прогнозами МОП, у 2021 р. постпандемічний "розрив" у рівнях продуктивності праці між розвиненими країнами, що розвиваються, збільшиться з 17,5 до 18,0 разів, що є найвищим показником з 2005 р.</p> <p>Також прогнозується, що у 2021 р. світовий обсяг виробництва у розрахунку на одного працівника за відпрацьовану годину знизиться на 0,1%, при цьому найбільше скорочення потенційно відбудеться у країнах з низьким рівнем доходу (-1,9%) та країнах з рівнем доходу нижче від середнього (-1,1%). Очікується, що країни з високим рівнем доходу збережуть незначне позитивне зростання продуктивності праці (+0,9%)</p>
Стан системи соціального захисту населення	
	<p>Пандемія COVID-19 посилила соціальну нерівність у суспільствах та виявила значні прогалини у національних системах соціального захисту багатьох країн світу.</p> <p>Забезпечення соціального захисту із загальним охопленням, як і реалізація прав людини на соціальне забезпечення для всіх, є наріжним каменем орієнтованого на людину підходу ООН. У 2020 році лише 46,9% населення світу змогли практично скористатися хоча б одним видом державної соціальної допомоги (без урахування медичного забезпечення та виплат за лікарняними листами), а решта 53,1%, тобто 4,1 млрд осіб, були позбавлені будь-яких соціальних гарантій.</p> <p>Доступ до медичного обслуговування, виплат соціальної допомоги у разі хвороби та допомоги з безробіття має критично важливе значення під час пандемії COVID-19. Хоча майже 2/3 населення земної кулі охоплено тією чи іншою програмою охорони здоров'я, зберігаються значні міждержавні диспаритети лише на рівні виплат.</p> <p>У середньому країни світу витрачають на соціальний захист (крім охорони здоров'я) у середньому 12,9% ВВП, причому країни з високим рівнем доходу витрачають у середньому 16,4%. Це вдвічі більше, ніж</p>

¹³ Бізнес запропонував уряду ключові заходи для зростання економіки в 2022 році. Український союз промисловців і підприємців, 12.11.2021. URL: <https://uspp.ua/news/ostanni-novyny/2019/biznes-zaproponuvav-uridu-kliuchovi-zakhody-dlia-zrostantia-ekonomiky-v-2022-rotsi>

Фактор	Характеристика
	<p>країни з рівнем доходу вище за середній (8%), у шість разів більше, ніж країни з рівнем доходу нижче середнього (2,5%), і в 15 разів більше, ніж країни з низьким рівнем доходу (1, 1%).</p> <p>Тільки 18,6% безробітних у світі охоплено соціальним захистом на практиці та отримують виплати з нагоди безробіття. Лише 3,6% світового ВВП витрачається державний соціальний захист населення, що забезпечує стабільність доходів працездатних осіб. Витрати на виплату пенсій та інших допомог літнім особам становлять у середньому 6,9% ВВП, при цьому існують значні міждержавні диспропорції</p>
Інституції ринку праці та соціального захисту	
	<p>Вирішальну роль у посткризовій стабілізації сфери зайнятості відіграє національне інституційне середовище та, зокрема, інститути ринку праці та соціального захисту.</p> <p>На думку експертів ОЕСР, у постковідний період необхідно задіяти інститут державної політики та вжити таких пріоритетних заходів як: контроль за поширенням коронавірусу через вакцинацію населення; підтримка створення робочих місць за допомогою цільових субсидій на працевлаштування; оптимізація діяльності державних служб зайнятості; підтримка програм підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників (враховуючи процеси цифровізації); популяризація навчання протягом усього життя; усунення недоліків систем соціального захисту, у т.ч. самозайнятих осіб.</p> <p>Світовий банк фокусує увагу на тому, що відновлення після пандемії COVID-19 країн з ринком, що формується, і країн, що розвиваються, гальмується через високу питому вагу неформального сектора їх економік і залежить від вжиття національними урядами комплексу заходів щодо його мінімізації.</p> <p>Експерти також вказують на дуже важливу роль інституту оплати праці (з огляду на проблеми "тінізації" та невиплати зарплат), інституту права (забезпечення дотримання нормативно-правових вимог у соціально-трудої сфері – велика проблема навіть для найрозвиненіших ринків праці), інституту соціального захисту населення (включаючи проблему працівників, які не підпадають під дію офіційних правил регулювання ринку праці та систем соціального захисту)</p>
Деструкції у системі оплати праці	
	<p>Серйозний лімітуючий фактор, що впливає на динаміку постпандемічного відновлення зайнятості, – це наявність та зростання заборгованості із виплати заробітної плати, що є грубим порушенням Конвенції МОП № 95 "Про захист заробітної плати" від 01.07.1949 (зі змі.).</p> <p>В Україні заборгованість із виплати заробітної плати зберігає тенденцію до зростання. Лише за період з початку 2015 р. до початку листопада 2021 р. вона збільшилася з 1320,1 до 4007,4 млн гривень, тобто зросла більш ніж утричі. При цьому у загальній структурі "зарплатних боргів" в Україні понад 60% припадає на економічно активні підприємства, а понад 40% – на підприємства державної форми власності. Вказані цифри чітко свідчать про низьку ефективність державної політики, спрямовану на погашення багатомільярдної суми заборгованості із виплати заробітної плати українським працівникам</p>
Трудова міграція	
	<p>Експерти ОЕСР зазначають, що у період подолання пандемії COVID-19 та протиепідеміологічних обмежень мігранти відіграли значну роль у сфері охорони здоров'я, роздрібної торгівлі та логістики.</p> <p>Згідно з експертними оцінками, нині в середньому по країнах ОЕСР частка трудових мігрантів серед лікарів становить 24%, серед інших медпрацівників – 16%. Фактично ці трудові мігранти перебувають на</p>

Фактор	Характеристика
	<p>"передовій" боротьби з коронавірусом у більш заможних країнах. Через це, а також через погані житлові умови питома вага заражених COVID-19 серед мігрантів виявилася непропорційно вищою. Дослідження серед країн ОЕСР показали, що ризик зараження коронавірусом у мігрантському середовищі був більш ніж удвічі вищим, ніж у корінного населення.</p> <p>За наявними даними, за I півріччя 2020 р. приплив трудових мігрантів до країн-учасниць ОЕСР був удвічі меншим, ніж за аналогічний період попереднього року. Прогнозується, що навіть за відновлення економіки ситуація навряд чи зміниться, що пояснюється постпандемічними трансформаціями ринку праці та масовим переходом на дистанційну роботу¹⁴</p>
<p>Цифровізація економіки та суспільства (поширення дистанційної роботи, підтримка торгівлі та логістики у карантинних умовах)</p>	
	<p>Вплив процесів цифровізації на сферу зайнятості та економіку загалом стрімко зростає. Згідно з даними ЮНІДО та Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU), частка домогосподарств, що мають персональний домашній доступ до мережі Інтернет, зросла у світі з менш ніж 20% у 2005 р. до майже 60% у 2019 році. Глобальний обсяг цифрової економіки за підсумками 2017 р. (залежно від методології оцінки) становив від 4,5% до 15,5% світового ВВП. Глобальна зайнятість у секторі ІКТ зросла з 34,0 млн осіб у 2010 р. до 39,3 млн осіб у 2015 році; за вказаний період частка сектора ІКТ у структурі загальної зайнятості у світі зросла з 1,8 до 2,0%.</p> <p>Поширення пандемії COVID-19 – сильні сторони (у ряді випадків – навіть незамінність) та ризики процесів цифровізації для сфери зайнятості, і в т. ч. її посткризового відновлення.</p> <p>Переваги полягають у тому, що в умовах жорстких карантинних заходів у першій половині 2020 р., а також при накопчуванні наступних коронавірусних хвиль, цифровізація дозволила зберегти робочі місця (шляхом масового переходу на дистанційну зайнятість) та підтримувати споживчий попит (служби кур'єрської доставки, онлайн- замовлення та ін). Завдяки цифровізації систем державного управління та надання державних послуг за умов пандемії COVID-19 підтримується робота національних служб зайнятості, трудових інспекцій, фондів державного соціального страхування.</p> <p>Негативна сторона впливу цифровізації на зайнятість виявилася в тому, що пандемія ще більше загострила низку соціальних проблем, у тому числі проблему відсутності належного доступу до державних систем соціального захисту у працівників інтернет- (онлайн-, цифрових) платформ, більшість з яких мають статус самозайнятих або охоплені неформальною зайнятістю, і наражаються на значні ризики прекарізації.</p> <p>МОП зазначає, що цифровізація, автоматизація та робототехніка ведуть до кардинальних перетворень світу праці. Для того щоб ці перетворення мали позитивний соціальний та суспільний ефект, доцільно дотримуватися рекомендацій Світової комісії МОП з питань майбутнього сфери праці, які стосуються необхідності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гарантованого соціального захисту людини протягом усього життя, що забезпечує задоволення її потреб від народження і до старості; - загального права на навчання протягом усього життя, яке дозволяє людині набувати професійних навичок, переучуватися та підвищувати кваліфікацію; - управління технологічними змінами з метою підвищення рівня гідної праці, у т. ч. управління цифровими платформами у сфері праці

¹⁴ Хассельбах К., Шаталін В. Как пандемия повлияла на миграцию и мигрантов: неутешительный доклад ОЭСР. Русская редакция "DeutscheWelle". 19.10.2020. URL: <https://p.dw.com/p/3k6oz>

Фактор	Характеристика
Соціально-економічна інтеграція в рамках договорів про членство чи асоціацію	
	<p>Наявність інтеграційної взаємодії в умовах пандемії COVID-19 допомагає зберегти міжкраїнну трудову мобільність та завдяки трудовій міграції пом'якшити "просідання" національного ринку робочої сили, підтримати джерела отримання трудових доходів, зменшити навантаження на бюджети служб зайнятості.</p> <p>Стосовно України належне виконання Угоди про асоціацію з Євросоюзом, збереження доступності ринків праці в країнах Європи та ефективність внутрішньої політики зайнятості є необхідними умовами для скорочення дисбалансів на ринку праці України та її соціально-економічної дивергенції з ЄС.</p>

Джерело: (ILO, October 2021. P. 2–17; МОТ, 2021. P. 3–5; Бетчерман, 2021; OECD, July 2021. P. 15–16, 154–156; OECD, 2020; Всемирный банк, 2021. P. 82–89; Гриценко, Бурлай, 2020. С. 29, 38, 46; Kostrytsia, Burlay, 2020. P. 105–106).

Як свідчать дані таблиці, одним із ключових факторів відновлення зайнятості в постковідний період виступає продуктивність праці. На сьогоднішній день за цим критерієм зберігаються величезні розриви між країнами світу. Так, згідно з прогнозою оцінкою МОП, за підсумками 2021 року рівень продуктивності праці в країнах з доходом нижче середнього майже в 7 разів відставатиме від аналогічного показника країн з високим рівнем доходу, і більш ніж удвічі – від загальносвітового показника (рис. 2).

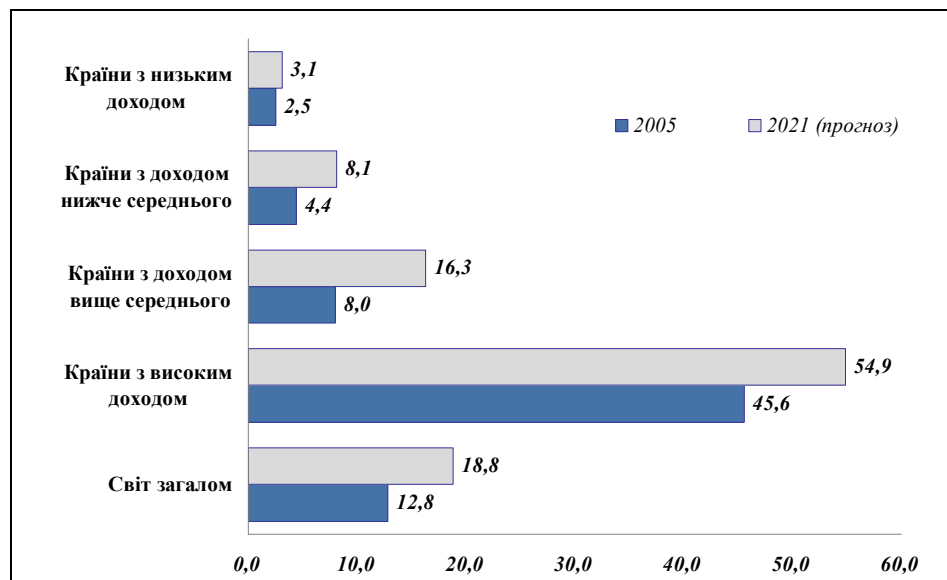

Рисунок 2. Динаміка продуктивності праці в розрізі країн світу за 2005–2021 рр., випуск у розрахунку на одного працівника за одну годину, міжнародних доларів 2017 р., за ПКС

Джерело: (ILO, October 2021. P. 6).

Таким чином, підвищення рівня продуктивності праці в країнах з невисокими доходами, причому досить помітними темпами, слід розглядати як необхідну умову динамічного відновлення зайнятості у зазначених країнах та скорочення їхнього відставання у соціально-економічному розвитку від країн з високим доходом.

Прогрес у галузі вакцинації проти COVID-19 також є вирішальним фактором для відновлення та збереження зайнятості, і ця роль в умовах поширення третьої коронавірусної хвилі посилюється з кожним днем. Осінь 2021 року відзначена для багатьох держав стрімким сплеском захворюваності та смертності від коронавірусу, поширенням його нових штамів, які важко піддаються лікуванню, вимушеним запровадженням національних/регіональних локдаунів та інших карантинних заходів. Саме тому протиковідна вакцинація стає єдиним способом не наражати на небезпеку інших людей, а також зберегти власне здоров'я і робоче місце.

У цьому контексті багато країн, у т. ч. держави Європейського Союзу, запроваджують досить жорстку залежність між вакцинацією від коронавірусу та зайнятістю, як, наприклад, *Австрія, Німеччина та Італія*, де на кінець жовтня 2021 року було вже повністю вакциновано понад 63%, 67% та 71% населення відповідно. Так, в *Австрії* з 1 листопада 2021 року на робочих місцях діє загальнообов'язкове "правило 3G", згідно з яким працівники повинні довести, що вони: або (1) пройшли вакцинацію, або (2) одужали після коронавірусної хвороби, або (3) мають негативний результат тестування COVID-19. Працівники без сертифікату, згідно з "правилом 3G", на робочих місцях мають носити протівірусну маску-респіратор. На порушників правила накладають штраф у 500 євро для працівників та 3600 євро для роботодавців¹⁵.

Враховуючи різке збільшення числа нових випадків зараження коронавірусною інфекцією, уряд *Австрії* ввів з 22 листопада 2021 року загальнонаціональний локдаун, який пошириться на всіх жителів країни, включаючи вакцинованих та перехворілих. Передбачається, що локдаун триватиме не більше двадцяти днів і не пізніше 13 грудня 2021 року обмежувальні заходи будуть скасовані, а потім знову набуде чинності "правило 2G", згідно з яким більшою свобо-

¹⁵ Schmid A.V. Corona-Zahlen steigen rapide: Österreich verschärft ab heute Regeln - und macht es wie Italien. *Merkur*. 02.11.2021. URL: <https://www.merkur.de/welt/corona-oesterreich-regeln-arbeitsplatz-strafen-italien-deutschland-news-aktuell-91087241.html>

дою користуватимуться вакциновані і вже перехворілі австрійці. Крім того, з 1 лютого 2022 року вакцинація від коронавірусу в Австрії стає для громадян обов'язковою¹⁶.

Фактично, *Австрія* слідує прикладу *Італії*, де діють найсуворіші в Європі вимоги щодо вакцинації працюючого населення. Починаючи з середини жовтня 2021 року допуск італійців на їхні робочі місця дозволено лише за наявності "зеленої перепустки", яка підтверджує: або факт вакцинації від коронавірусу, або імунітет до цієї вірусної інфекції (довідка про одужання), або негативний результат тесту на COVID-19, зробленого в попередні 48 годин (середня ціна тесту – 22 євро). Працівники, які порушують правила надання "зеленої перепустки", ризикують бути відстороненими від роботи без збереження заробітної плати або отримати штраф на суму до 1500 євро¹⁷.

У *Німеччині* поки що діють не такі жорсткі вимоги щодо вакцинації працюючого населення, проте вони поступово посилюються. Раніше кожен німецький працівник, який перебував на карантині, наприклад, тому що був контактною особою інфікованої коронавірусом людини, продовжував отримувати свою зарплату. Однак з листопада 2021 року цю практику припинено, і невакциновані люди, яких влада помістила на карантин через контакт із ковідним хворим, більше не отримують заробітну плату. Для тих, хто пройшов вакцинацію та одужалих, не потрібно йти на карантин, якщо вони контактували з інфікованою людиною. Нові вимоги Уряд *Німеччини* обґрунтовує тим, що тепер кожен громадянин має можливість зробити щеплення проти COVID-19. Важливо відзначити, що у *Німеччині* всім інфікованим коронавірусом працівникам, незалежно від того, чи були вони вакциновані, чи не були вакциновані, чи одужали, продовжує виплачуватись заробітна плата, оскільки у цьому разі має місце випадок хвороби¹⁸.

¹⁶ Крорман В. Австрія вводити общенациональный локдаун. *Русская редакция "Deutsche Welle"*. 19.11.2021. URL: <https://p.dw.com/p/43E9G>

¹⁷ Guardian: в Италии "зелёные пропуска" вынудили уклонистов встать в очередь на вакцинацию. *RT*. 23.10.2021. URL: <https://russian.rt.com/inotv/2021-10-23/Guardian-v-Italii-zelyonie-propuska>

¹⁸ Kein Geld für Ungeimpfte: Was bedeuten die neuen Quarantäne-Regeln für Arbeitnehmer? *Merkur*. 23.09.2021. URL:

<https://www.merkur.de/leben/karriere/lohnfortzahlung-quarantaene-corona-ungeimpfte>; Huber P.V. Lohnfortzahlung, Falschparken, Einkaufen: Diese wichtigen Änderungen stehen ab November an. *Merkur*. 03.11.2021. URL:

У боротьбі з пандемією коронавірусу німецький Бундестаг переглянув федеральний Закон про захист від інфекцій, закріпивши норми щодо обов'язку працювати в умовах протипандемічного карантину дистанційно, а також дотримання "правила 3G" на робочих місцях. Нові норми набули чинності з 22 листопада 2021 року і зараз вказане правило застосовується по всій Німеччині, незалежно від масштабу фірми чи компанії. Тепер працівники, які не були щеплені та не мають довідки про одужання, повинні практично щодня пред'являти дійсний негативний тест на наявність COVID-19, причому зроблений за свій рахунок. Відповідно до оновленого Закону про захист від інфекцій, роботодавець вчиняє адміністративне правопорушення, якщо не запроваджує "правило 3G" або не контролює його дотримання, а працівник – якщо приходить на робоче місце без доказів вакцинації, одужання чи тесту. Розмір штрафу варіюється, але у разі умисних порушень він може становити до 25 тисяч євро¹⁹.

Водночас в *Україні*, де на початок листопада 2021 року було повністю вакциновано лише 19% населення, вимоги щодо обов'язкової вакцинації запроваджено лише для кількох груп працюючих. Ще з грудня 2020 року постановою Кабінету Міністрів України № 1236 (від 09.12.2020) на територіях, що потрапили до "червоної" зони за рівнем захворюваності на COVID-19, була встановлена заборона на діяльність закладів громадського харчування, торгових, розважальних, спортивних тощо установ, якщо їх співробітники невакциновані або не мають негативного тесту на коронавірус, зробленого за попередні 72 години (середня ціна ПЛР-тесту – 700 гривень). Наприкінці жовтня 2021 року до зазначеної постанови було внесено зміни, які зобов'язують українських роботодавців усувати від роботи невакцинованих працівників згідно зі спеціальним переліком Міністерства охорони здоров'я України, причому альтернативної можливості у вигляді проходження регулярного ковід-тестування просто не передбачено.

<https://www.merkur.de/wirtschaft/aenderung-november-kfz-bussgeldkatalog-falschparken-corona-ikea-paypal-black-friday-zr-91083188.html>

¹⁹ Schmidutz Th. Homeoffice und 3G am Arbeitsplatz: Testpflichten, Kosten und Kontrollen – Was ab Mittwoch gilt. *Merkur*. 24.11.2021. URL: <https://www.merkur.de/wirtschaft/homeoffice-3g-arbeitsplatz-testpflichten-kosten-kontrolle-schelling-zr-91129241.html>

Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 4 листопада 2021 року № 2154²⁰, *обов'язковому профілактичному щепленню* проти гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, за відсутності абсолютних протипоказань до проведення профілактичних щеплень, підлягають *держслужбовці, працівники наукових і освітніх установ усіх типів, рівнів та форм власності*. Починаючи з 8 листопада 2021 року, ті із працівників зазначених категорій, які не вакцинувалися від COVID-19, усуваються від роботи без збереження заробітної плати (до отримання щеплення). На період усунення Фонд соціального страхування України не виплачує таким працівникам допомоги по лікарняних листах²¹.

Враховуючи складну епідеміологічну ситуацію в країні, на початку листопада 2021 року МОЗ України розширило перелік професій, для яких щеплення проти COVID-19 є обов'язковим²². Згідно з новим наказом міністерства, до педагогів та держслужбовців, що підлягають обов'язковій антиковідній вакцинації, додані співробітники: (1) підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади; (2) установ, що надають соціальні послуги, установ соціального захисту дітей, а також реабілітаційних установ; (3) підприємств, установ та організацій, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави (в т.ч. "Укрпошта", "Укрнафта", "Укренерго" та ін.). Не підлягатимуть обов'язковій вакцинації працівники, які мають абсолютні протипоказання до проведення щеплень, які визначаються відповідно до затвердженого наказом МОЗ № 595 від 16.09.2011 Переліку медичних протипоказань та застережень до проведення профілактичних щеплень. Новий наказ МОЗ України набирає чинності 9 грудня 2021 року, і з цієї дати невакциновані працівники із вищезазначеного списку будуть усунуті від роботи без збереження заробітної

²⁰ Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 04.10.2021 № 2153 "Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням". URL: https://moz.gov.ua/uploads/6/33488-dn_2153_04_10_2021_dod.pdf

²¹ Лікарняні не підлягають оплаті під час відсторонення від роботи через відмову від вакцинації. Фонд соціального страхування України, 05.11.2021. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/978202>

²² МОЗ розширило перелік професій, для яких щеплення проти COVID-19 є обов'язковим. Урядовий портал України, 09.11.2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-rozshirilo-perelik-profesij-dlya-yakih-shcheplennya-proti-covid-19-ye-obovyazkovim>

плати. А повернутися на роботу після усунення можна буде лише після отримання першої дози антиковідної вакцини.

Резюмуючи, слід зазначити, що протягом 2020–2021 років Кабінетом Міністрів України не застосовувалося жодних цілеспрямованих заходів щодо стимулювання працюючого населення вакцинуватися проти коронавірусної хвороби. Жодних відповідних законодавчих кроків не було зроблено і Верховною Радою України, хоча ще у травні 2021 року там зареєстровано законопроект реєстр. № 5484²³, яким пропонується вдвічі збільшити розмір страхових виплат (у т.ч. у разі настання страхового випадку на виробництві) на користь осіб, вакцинованих проти COVID-19.

Враховуючи зазначене вище, можна констатувати, що станом на кінець 2021 року антиковідна вакцинація працюючого населення в *Україні* та країнах Євросоюзу мала важливі відмінності, а саме:

- *за охопленням сфери зайнятості та видами економічної діяльності;*
- *в інституційно-ментальних підходах ("заборонних" в Україні та "таких, що дає право вибору доступу до робочих місць" – у Євросоюзі);*
- *за ефектами COVID-19 для сфери зайнятості: якщо в більшості країн ЄС вона розпочала прискорене постковідне відновлення, то в Україні пандемія суттєво посилила хронічні проблеми національного ринку праці, у т.ч. його структурних дисбалансів, гіпертрофованої трудової міграції, значної заборгованості із виплати заробітної плати²⁴, яка на початок листопада 2021 року перевищила 4 млрд гривень.*

Описана практика європейських держав повністю відповідає сучасним підходам Євросоюзу щодо політики відновлення ринків праці в постковідний період. Так, у жовтні 2020 року Рада ЄС ухвалила рішення про керівні принципи політики зайнятості держав-

²³ Проект Закону України реєстр. № 5484 від 13.05.2021 "Про внесення змін до деяких законів України з метою соціального захисту осіб, які отримали профілактичне щеплення (вакцинацію) проти інфекційних хвороб". Верховна Рада України, 2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71881

²⁴ Два роки пандемії поглибили проблеми на українському ринку праці. Об'єднання організацій роботодавців України, 03.11.2021. URL: <http://www.ooru.org.ua/news/870.dva-roki-pandemii-poglibili-problemi-na-ukrainskomu-rinku-praci.htm>

членів²⁵, наголосивши, що у світлі серйозних економічних та соціальних наслідків, викликаних пандемією COVID-19, пріоритети державного регулювання пов'язані з такими цілями як: доступність ефективних схем зайнятості за короткостроковими контрактами; стримування скорочення робочих місць; стимулювання роботодавців до найму та заходів перекваліфікації працівників; заохочення до використання механізмів зайнятості, таких як дистанційна робота; недопущення порушення соціально-трудових прав працівників цифрових платформ тощо.

Лідери ЄС, вирішуючи проблеми посткризового поживлення сфери праці та соціального розвитку, у жовтні 2021 року провели Тристоронній соціальний саміт для обговорення "трансформації відновлення Європи надовгострокове стає зростання, що заохочує створення більшої кількості гідних робочих місць"²⁶. На саміті в контексті відновлення зайнятості було зазначено, що в постпандемічний період економічна політика ЄС має визначатися соціальними потребами, а об'єднана Європа гостро потребує оновленого суспільного договору – з гідною заробітною платою, захищеними правами трудящих, включаючи платформну та нестандартну зайнятість, всеосяжним і адекватним регулюванням. Адаптація зазначених рішень інституцій ЄС має особливу актуальність для країн, залучених до євроінтеграційних процесів, зокрема *України*, яка має відповідну Угоду про асоціацію з Європейським Союзом.

Висновки

Резюмуючи все викладене вище, слід сказати, що поширення пандемії COVID-19 призвело до надзвичайно згубних наслідків для національних ринків праці та сфер зайнятості, особливо в країнах з ринком, що формується, і країнах, що розвиваються. Ефективне подолання цих негативних наслідків потребує чіткої реалізації політики відновлення зайнятості у постковідний період. Глобальний формат цієї політики формується на основі відповідних ініціатив і заходів міжнародних інституцій, що вживаються, у т. ч. ГА ООН, Групою 20,

²⁵ Council Decision (EU) 2020/1512 of 13 October 2020 on guidelines for the employment policies of the Member States. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2020/1512/oj>

²⁶ Tripartite Social Summit video conference, 20 October 2021. Main results. 20.10.2021. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2021/10/20/>

МОП, ОЕСР, Світовим банком та ін., і повинні становити основу для діяльності національних урядів, орієнтованої на прискорення пост-пандемічного відновлення економіки та суспільства.

Література

1. Бетчерман Г. (26 августа 2021). Проблемы регулирования рынка труда в развивающихся странах. *Блоги Всемирного банка*. URL: <https://blogs.worldbank.org/ru/jobs/problemy-regulirovaniya-rynka-truda-v-razvivayuschikhsya-stranakh>
2. Всемирный банк (2021). Конкуренция и восстановление предприятий после пандемии COVID-19. Доклад об экономике региона Европы и Центральной Азии. 101 с. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/36296/RUS-Fall-2021-ECA-EUupdate-Competition-Firm%20Recovery-Post-COVID-19-opt.pdf?sequence=18&isAllowed=y>
3. Гриценко А. А., Бурлай Т. В. (2020). Вплив цифровізації на соціальний розвиток. *Економічна теорія*. № 3. С. 24-51. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_20_3_24_uk.pdf; <https://doi.org/10.15407/etet2020.03.024>
4. Дуттагупта Р., Пазарбашолу Ч. (Июнь 2021). Долгий путь. *Финансы и развитие*. С. 7. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2021/06/pdf/dutttagupta.pdf>
5. МОТ (2021). Доклад о социальной защите в мире в 2020–22 годах. Социальная защита на распутье: на пути к лучшему будущему. Резюме отчёта. 9 с. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---soc_sec/documents/publication/wcms_817581.pdf
6. ILO (June 2021). Global call to action for a human-centred recovery from the COVID-19 crisis that is inclusive, sustainable and resilient / Adopted at the 109th International Labour Conference. 14 pp. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_806092.pdf
7. ILO (October 2021). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Eighth edition. Updated estimates and analysis. 35 pp. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_824092.pdf
8. Kostytsia V. I., Burlay T. V. (2020). Imbalances and divergence in employment: EU and Ukraine's approaches to overcome it. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian Society*. № 1 (72). 83-107. URL: <https://ukr-socium.org.ua/https://doi.org/10.15407/socium2020.01.083>
9. OECD (2020). International Migration Outlook 2020. DOI: <https://doi.org/10.1787/ec98f531-en>
10. OECD (July 2021). OECD Employment Outlook 2021: Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery. 401 pp. DOI: <https://doi.org/10.1787/5a700c4b-en>

11. United Nations (September 2021). Investing in Jobs and Social Protection for Poverty Eradication and a Sustainable Recovery. *Secretary-General's Policy Brief*. 28 pp. URL:
https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_policy_brief_on_jobs_and_social_protection_sept_2021.pdf

Надходження до редакції 20 листопада 2021 р.

Прорецензовано 27 листопада 2021 р.

Підписано до друку 17 грудня 2021 р.

References

1. Betcherman, G. (August 26, 2021). Labor market regulation problems in developing countries. Blogi Vsemirnogo banka – *World Bank Blogs*. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/ru/jobs/problemy-regulirovaniya-rynka-truda-v-razvivayuschikhsya-stranakh> [in Russian].

2. World Bank. (2021). Business competition and recovery after the COVID-19 pandemic. Economic Report for the Europe and Central Asia Region [in Russian].

3. Hrytsenko, A., Burlai, T. (2020). The impact of digitalization on social development. *Ekon. teor. – Economic theory*, 3, 24-51. Retrieved from http://etet.org.ua/docs/ET_20_3_24_uk.pdf;
<https://doi.org/10.15407/etet2020.03.024> [in Russian].

4. Duttagupta, R., Pazarbasioglu, C. (Summer 2021). Miles to go. *Finansy i razvitie – Finance & Development*, 7. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2021/06/the-future-of-emerging-markets-duttagupta-and-pazarbasioglu.htm>

5. ILO (2021). World Social Protection Report 2020-22. Social protection at the crossroads: towards a better future. Summary of the report. 9. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---soc_sec/documents/publication/wcms_817581.pdf [in Russian]

6. ILO (June 2021). Global call to action for a human-centred recovery from the COVID-19 crisis that is inclusive, sustainable and resilient. Adopted at the 109th International Labour Conference. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_806092.pdf

7. ILO (October 2021). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Eighth edition. Updated estimates and analysis. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_824092.pdf

8. Kostyrsia, V. I., Burlay, T. V. (2020). Imbalances and divergence in employment: EU and Ukraine's approaches to overcome it. *Ukrainskyi sotsium – Ukrainian Society*, 1(72), 83-107. Retrieved from <https://ukr-socium.org.ua>;
<https://doi.org/10.15407/socium2020.01.083>

9. OECD. (2020). International Migration Outlook 2020. DOI: <https://doi.org/10.1787/ec98f531-en>

10. OECD (July 2021). OECD Employment Outlook 2021: Navigating the COVID-19 Crisis and Recovery. DOI: <https://doi.org/10.1787/5a700c4b-en>

11. United Nations (September 2021). Investing in Jobs and Social Protection for Poverty Eradication and a Sustainable Recovery. *Secretary-General's Policy Brief*. Retrieved from https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_policy_brief_on_jobs_and_social_protection_sept_2021.pdf

Received November 20, 2021

Reviewed November 27, 2021.

Signed to print December 17, 2021